

Pilsoniskās līdzdalības mehānismi

Kā panākt, lai Tavu ideju sadzird un izdodas to veiksmīgi īstenot? Definē savu mērķi, izvērtē pieejamos resursus (laiku, cilvēkresursus, tehniskos resursus) un savas stiprās/vājās puses – tā sapratīsi, kurš pilsoniskās līdzdalības mehānisms ir piemērotākais konkrētās idejas īstenošanai.

Aktivitātes sociālajos medijos

Sociālie mediji ļauj piesaistīt plašu uzmanību, ieinteresēt, reklamēt un popularizēt idejas, uzsākt diskusijas, informēt, kā arī organizēt iniciatīvas, pasākumus utt.. Vēstījumi sociālajos medijos ietekmē sabiedrības viedokli un uzskatus, tāpat tie var būt ļoti spēcīgs instruments, lai radītu spiedienu uz lēmumu pieņēmējiem pašvaldību, nacionālajā un Eiropas Savienības līmenī. Sociālie mediji lielākoties ir globālas komunikācijas platformas, kas nodrošināt daudzveidīgas vēstījumu formas.

Plusi

- Vēstījumu var ātri izveidot, ērti mainīt un pielāgot komunikācijas vajadzībām.
- Iespēja sasniegt plašu mērķauditoriju.
- Iespēja fokusēties uz konkrētu mērķauditoriju.
- Zemas izmaksas.
- Multimodāli vēstījumi.

Mīnusi

- Nav prognozējama vēstījuma saņēmēja interpretācija, kā arī saņēmējam var nebūt medijpratības un kritiskās domāšanas prasme.
- Grūtības kontrolēt publicēto saturu un tā izplatību, iespējama manipulatoru darbība.
- Zema uzmanības noturība.
- Liels informācijas apjoms, vēstījumi strauji mainās.
- Algoritmu ietekme.
- Atbalss kameru veidošanās – sociālo mediju algoritmi lietotājiem galvenokārt parāda informāciju, kas atbilst tam, kam viņi jau tic, tādējādi atturot viņus no dažādiem viedokļiem.

Piemērs

#MeToo ir sociālā kustība pret seksuālu vardarbību, seksuālu uzmākšanos un izvarošanu. Kustība mudina dalīties ar savi pieredzi, izmantojot tēmturi #MeToo sociālajos tīklos. Tēmturis #MeToo tiek lietots no 2017. gada. Amerikas Savienoto Valstu nevalstiskā organizācija "Sieviešu mediju centrs" 2018. gadā apkopoja datus un publicēja [ziņojumu](#) par tēmtura lietošanu. Ziņojumā ir secināts, ka, ieraugot tēmturi #MeToo, cilvēki vairāk runāja par seksuālu vardarbību un

uzmācšanos gan tiešsaistē, gan ikdienas dzīvē. Tas veicināja arī problēmas plašāku atspoguļojumu medijos un izraisīja diskusijas par citiem sieviešu tiesību jautājumiem, piemēram, dzimumu līdztiesību, reproduktīvajām tiesībām un algu atšķirību. #MeToo fenomens ir jauna veida piemērs kolektīvai rīcībai jeb aktivitātei, kas galvenokārt notiek sociālo mediju platformās. To dēvē par **sociālo mediju aktīvismu**.

Atbildi!

1. Kādam mērķim piemērota ir sociālo mediju izmantošana?

- a) Premjerministra izvēlei.
- b) Likumdošanas izmaiņu veikšanai.
- c) Ideju popularizēšanai vai atbalstīšanai.

2. Kas nepieciešams, lai izmantotu sociālos medijus kā līdzdalības instrumentu?

- a) Jāiegūst žurnālista vai mārketinga speciālista izglītība.
- b) Jābūt sociālo tīklu kontam un digitālām pamatprasmēm.
- c) Jākļūst par *influenceri* jeb ietekmētāju.

3. Kurš apgalvojums ir patiess?

- a) Sociālie mediji piedāvā izmantot tēmturus, vizualizācijas, simbolus, kas atspoguļo atbalstu kādai idejai, problēmai.
- b) Sociālo mediju saturs Eiropas Savienībā tiek cenzēts, atbilstoši valsts prezidenta pārliedzībai.
- c) Sociālo mediju vēstījumi ir informatīvi un neietekmē cilvēku uzskatus un rīcību.

Diskusijas

Diskusija ir klātienē vai tiešsaistē saruna, kurā divas vai vairākas personas izsaka un uzklasa citu viedokļus, idejas, argumentus par konkrētu tēmu. Diskusijas mērķis var būt dažāds: atrisināt problēmu, nonākt pie kopīga secinājuma, iegūt dziļāku izpratni par tēmu vai dalīties pieredzē, izteikt un sadzirdēt dažādus viedokļus. Diskusijas ir viens no demokrātiskas sabiedrības pastāvēšanas pamatelementiem, kas mazina sabiedrības dalīšanos grupās – polarizāciju. Diskusijai līdzīgas metodes ir dialogs, debates, sarunu apli u.c., kas nodrošina sarunāšanos un viedokļu apmaiņu.

Plusi

- Daudzveidīgas metodes, kuras var pielāgot katram gadījumam atsevišķi.
- Iespēja iesaistīt konkrētu mērķauditoriju jautājuma apskatīšanā.
- Iespēja dziļi iztirzāt problēmjautājumus, reaģēt uz dzirdēto.
- Iespējams veidot kvalitatīvu un personu sarunu, kā arī izteikt līdzdatbildību un lojalitāti.
- Stereotipu, aizspriedumu, polarizācijas mazināšana.
- Iesaistīto uzskatu, rīcības maiņa.
- Sabiedrības zināšanu un izpratnes vairošana.

Mīnusi

- Demokrātijas pratības trūkums sabiedrībā, necieņa, nevēlēšanās dzirdēt konfrontējošu viedokli.
- Laika resurss.
- Nepietiekami droša vide, lai atklāti runātu par būtisko.
- Atbalss kameru veidošanās – pie cilvēkiem nonāk informācija, kas atbilst tam, kam viņi jau tic, tādējādi atturot viņus no dažādiem viedokļiem.
- Jābūt prasmīgam diskusijas vadītājam, kurš spēj sadzirdēt dažādus viedokļus, atklāt būtisko un vadināt uz risinājumu, izslēdzot loģikas kļūdas, manipulāciju.
- Sabiedrības zināšanu trūkums.
- Emociju dominēšana pār faktiem.

Piemērs

Lai rosinātu diskusijas un pilnveidotu iedzīvotāju sarunu kultūru, Latvijā kopš 2014. gada notiek Sarunu festivāls LAMPA. (QR UZ ŠO <https://festivalslampa.lv/lv>). Festivāla organizatoru pārliecība: “Sarunāties nozīmē diskutēt, ieklausīties un, kas svarīgi – pieņemt, ka katram viedoklim ir tiesības pastāvēt, neatkarīgi no tā, vai tam var piekrist. Mēs domājam, ka Latvijas cilvēki dzīvotu daudz labāk, ja aktīvi iesaistītos sabiedriskajos un politiskajos procesos. LAMPA ir iedrošinājums interesēties par šiem procesiem un nekautrēties uzsākt diskusiju ar viedokļu līderiem. LAMPA ir iespēja atskārst, ka ikviens no mums var ietekmēt valstiski nozīmīgus lēmumus un kopīgi risināt sarežģītos jautājumus, ko nereti esam raduši “atstāt” kādam citam – politiķiem, institūciju vadītājiem, priekšniekiem vai kaimiņiem.”

Atbildi!

1. Kādam mērķim kalpo diskusijas?

- a) Demokrātisku procesu nodrošināšanai.
- b) Sava viedokļa uzspiešanai.

c) Tūlītēja rezultāta sasniegšanai.

2. Kādi ir diskusijas priekšnosacījumi?

a) Mēs kritizējam viens otru un sarunā izmantojam varas pozīcijas.

b) Mēs pārliecinām par savu taisnību.

c) Mēs sarunājamies cieņpilni, pat ja nepiekrītam otra viedoklim.

3. Kurš apgalvojums ir patiess?

a) Diskusijas ar citādi domājošiem ir veids, kā izkļūt no filtra burbuļa.

b) Diskusijas visbiežāk ir lieka laika tērēšana.

c) Tikai anonīmas diskusijas ir jēgpilnas, jo tad cilvēki pasaka, ko patiesībā domā.

Akcijas, demonstrācijas, piketi

Akciju, demonstrāciju, piketu, zibakciju mērķis ir vērst sabiedrības uzmanību uz konkrētu problēmu – atbalstīt vai protestēt. Tas ir veids kā publiski paust savu viedokli, cenšoties ietekmēt sabiedrisko domu vai pieņemt publiskos lēmumus. Dalībnieki vari arī veikt tiešas darbības un īstenot vēlamās pārmaiņas (piemēram, talka, koku stādīšana).

Plusi

- Iedarbīgas, domubiedrus vienojošas un iesaistošas pilsoniskās līdzdalības aktivitātes.
- Iespēja sasniegt plašu mediju uzmanību, īpaši ar vizuāli spēcīgiem vēstījumiem.
- Paliek atmiņā – saukļi, notikumi.

Mīnusi

- Ja notiek plaša aktivitāte ar lielu dalībnieku skaitu, nav iespējams pilnībā kontrolēt dalībnieku rīcību. Lai to darītu ir jāveic atbilstoši koordinācijas pasākumi, ko lielākoties dara aktivitātes rīkotājs, ja vien tā nav spontāna rīcība.
- Iespējami drošības noteikumu pārkāpumi.
- Atbalss kameru veidošanās – pie cilvēkiem nonāk informācija, kas atbilst tam, kam viņi jau tic, tādējādi atturot viņus no dažādiem viedokļiem.

Piemērs

Latvijā visbiežāk un pamanāmāk tiek īstenotas dzīvnieku tiesību aizstāvju akcijas un LGBTQ kopienas akcijas. 2017. gadā notika vairākas akcijas pret dzīvnieku izmantošanu Rīgas cirkā, kas sekmēja atbilstošus grozījumus Dzīvnieku aizsardzības likumā.

Kopš 2022. gada – pilna Krievijas iebrukuma Ukrainā katru gadu tiek rīkotas atbalsta akcijas Ukrainai: gājieni, koncerti, saulespuķu stādīšanas akcija, atbalsta mītiņi, Gaismas ceļa veidošana u.c. aktivitātes.

Atbildi!

1. Kādam mērķim ir piemērotas akcijas?

- a) Ātram un efektīvam risinājumam.
- b) Konstruktīvam problēmas izklāstam.
- c) Uzmanības piesaistīšanai.

2. Kas nepieciešams, lai īstenotu akciju?

- a) Skaidri formulēts vēstījums.
- b) Politiku atbalsts.
- c) Pārlicība, ka akciju atbalsta sabiedrības vairākums.

3. Kurš apgalvojums ir patiess?

- a) Akciju rīkošana ir ierasta prakse demokrātiskā sabiedrībā – pulcēšanās brīvība.
- b) Akcijas var īstenot tikai lielas nevalstiskās organizācijas.
- c) Akcijas nav piemērotas kautrīgiem un introvertiem cilvēkiem.

Vēlēšanas

Demokrātijā vara pieder tautai, tauta ievēl savus interešu pārstāvjus pašvaldībās, Saeimā ik pēc četriem gadiem un Eiropas Parlamentā – ik pēc pieciem gadiem. Latvijā dalība vēlēšanās nav obligāta, vēlētājam ir jābūt vecākiem par 18 gadiem. Vēlētāju aktivitāte Latvijā ir uzskatāma par zemu, kā galvenos iemeslus minot – neuzticēšanos politiķiem, intereses trūkumu par politiku, nespēju izlemt par ko balsot. Visa informācija par notikušajām un gaidāmajām vēlēšanām Latvijā ir pieejama Centrālās vēlēšanu komisijas tīmekļvietnē www.cvk.lv. Taču iedzīvotāji tiek aicināti iet vēlēt ne tikai vēlēšanās. Vēlēšanās kā līdzdalības mehānisms tiek izmantots arī referendumos.

Plusi

- Saprotams, profesionāļu vadīts process.
- Viegls un īss process.
- Ticams demokrātijas mehānisms.

Mīnusi

- Sabiedrības neuzticēšanās, pasivitāte.
- Dezinformācijas, populistu ietekmes iespējamība uz vēlētāju Pieprasa no vēlētāja sekot līdz politiskajiem procesiem pašvaldībās, valstī un Eiropas Savienībā.
- Sabiedrības polarizācijas iespējamība.

Atbildi!

1. Kāds ir noteiktais vēlētāju vecums Latvijā?

- a) 16.
- b) 18.
- c) 21.

2. Kas atbild par vēlēšanu organizēšanu Latvijā?

- a) Prezidents.
- b) Centrālā vēlēšanu komisija.
- c) Valsts kanceleja.

3. Kurš apgalvojums ir patiess?

- a) Vēlēšanu rezultāti neko neietekmē.
- b) Dalība vēlēšanās ir pilsoņa pienākums.
- c) Vēlēšanu rezultāti neatspoguļo sabiedrības viedokli.

Petīcija

Petīcija jeb lūgumraksts ir oficiāls dokuments, kas pauž kolektīvu atbalstu vai nosodījumu konkrētam jautājumam vai mērķim. Tas ir viens no vienkāršākajiem un izplatītākajiem līdzdalības mehānismiem, kas ļauj cilvēkiem paust savu viedokli un pieprasīt rīcību no lēmumu

pieņemējiem.

Plusi

- Viegli izveidot un iesniegt.
- Var ātri iegūt lielu atbalstītāju skaitu.
- Palielina sabiedrības informētību par problēmu.
- Izdara spiedienu uz lēmumu pieņemējiem.

Mīnusi

- Ierobežota ietekme, ja netiek iegūts valsts iestāžu atbalsts.
- Simboliskas, nevis faktiskas ietekmes risks.
- Var tikt ignorētas vai novērtētas par zemu.
- Negarantē parakstītāju ilgtermiņa iesaisti izteiktās problēmas risināšanā.

Piemērs

Change.org ir pasaulē lielākā platforma sociālo pārmaiņu veicināšanai, kas izmanto tehnoloģijas, lai vairāk nekā 558 miljoniem lietotāju dotu iespēju radīt pārmaiņas dažādās jomās. Platformā Change.org ir iespēja radīt un parakstīt petīcijas. Populārākā platformas petīcija “Taisnīgums Džordžam Floidam” ([Justice for George Floyd](#)) ir savākusi 19 682 367 parakstu. Tajā tiek pieprasīts taisnīgs tiesas process, kas ļautu notiesāt Džordža Floida slepkavas. Petīcijas kā līdzdalības mehānisms tiek bieži izmantotas arī Latvijā un tās tiek vāktas līdzdalības platformā “ManaBalss”.

Jautājumi

1.Kāds ir petīcijas galvenais mērķis?

- a) Iekasēt nodokļus.
- b) Vākt sabiedrības atbalstu kādam jautājumam.
- c) Ievēlēt politisko pārstāvi.

2. Kāda ir petīcijas priekšrocība?

- a) Tā vienmēr garantē politikas maiņu
- b) To ir viegli izveidot un iesniegt
- c) To var sagatavot tikai juristi

3. Kurš apgalvojums ir patiess?

- a) Petīcija var apliecināt kolektīvu atbalstu kādai idejai, rīcībai.
- b) Petīcijā prasītais ir obligāti jāiestrādā normatīvajos aktos visās ES valstīs.
- c) Petīcija aizstāj parlamentārās debates.

Kolektīvais iesniegums

Kolektīvais iesniegums ir tiešās demokrātijas veids. To var iesniegt Latvijas pilsoņi no 16 gadu vecuma, elektroniski vai papīrā sagatavojot un parakstot. Iesniedzot kolektīvo iesniegumu, var pieprasīt Saeimai vai pašvaldībai atbildi par kādu tās kompetencē esošu jautājumu un pieprasīt risinājumu. Lai nodrošinātu iesniegšanai nepieciešamo iesniedzēju skaitu, ir jāmeklē domubiedri. Kolektīvā iesnieguma iesniegšanai Saeimā ir nepieciešami ne mazāk kā 10 000 Latvijas pilsoņu paraksti. Atbilstoši Pašvaldību likumam (2022) arī pašvaldībās iedzīvotāji var iesniegt kolektīvos iesniegumus. Katrā Latvijas pašvaldībā atšķiras nepieciešamais kolektīvā iesnieguma parakstītāju skaits, piemēram, pašvaldībā, kurā ir līdz 15 000 iedzīvotājiem, pietiek ar 100 iesniedzēju parakstiem, Rīgā – 2000.

Plusi

- Saliedē sabiedrību un aktualizē nozīmīgus jautājumus.
- Ļauj iedzīvotājiem tieši ietekmēt likumdošanu.
- Palielina leģitimitāti, pateicoties kolektīvam atbalstam.

Mīnusi

- Prasa kāda cilvēka vai organizācijas resursus – laiku, prasmes, koordinēšanu jautājuma aktualizēšanā un parakstu vākšanā.
- Pastāv risks, ka netiek savākts vajadzīgais parakstu skaits.
- Pastāv risks, ka lēmumu pieņēmēji prasības ignorē, jo kolektīvajam iesniegumam nav obligāts raksturs.

Piemērs

Tiesības iesniegt Saeimā kolektīvo iesniegumu likumā tika nostiprinātas pirms nedaudz vairāk kā desmit gadiem, kad 2012. gada 2. februārī stājās spēkā grozījumi Saeimas kārtības rullī. Pieņemot jauno Pašvaldību likumu 2022. gada 20. oktobrī no 2023. gada šāds līdzdalības mehānisms ir ieviests arī pašvaldībās. Platformu, ar kuras starpniecību var elektroniski iesniegt un parakstīt kolektīvos iesniegumus, nodrošina pilsoniskās līdzdalības platforma “ManaBalss.lv”.

Jautājumi

1. Kas ir kolektīvais iesniegums?

- a) Vēstule, kas nosūtīta politiķiem
- b) Kopīgs priekšlikums, ko sagatavojusi cilvēku vai organizāciju grupa
- c) Balsošanas biļetens vēlēšanās

2. Kāda ir prasība, lai iesniegtu kolektīvo iesniegumu lēmumu pieņēmējiem?

- a) Jāsavāc noteikts parakstu skaits.
- b) Nepieciešams partijas atbalsts.
- c) Nepieciešama nauda iesnieguma apmaksai.

3. Kurš apgalvojums ir pareizs?

- a) Kolektīvais iesniegums pārstāv kopīgas intereses.
- b) Kolektīvais iesniegums nevar ietekmēt politiku.
- c) Kolektīvais iesniegums attiecas tikai uz maza mēroga, īstermiņa jautājumiem.

Līdzdalības budžets

Līdzdalības budžets — ir demokrātisks process, kurā pilsoņi tieši izlemj, kam novirzīt konkrētu pašvaldības budžeta daļu. Sākot ar 2025. gadu visām pašvaldībām Latvijā ir jāparedz līdzdalības budžets kā viena no pilsoniskās līdzdalības aktivitātēm, būtiski zināt, ka tajā var piedalīties no 16 gadu vecuma. Katrā pašvaldībā iedzīvotāji noteiktā kārtībā var iesniegt idejas, nobalsot par tām, un visvairāk atbalstītos ierosinājumus pašvaldībai ir pienākums īstenot. Lai sekmīgi ieviestu līdzdalības budžetu visās Latvijas pašvaldībās valstīt ir ieviesta vienota sistēma. Līdzdalības budžeta projektus var iesniegt, kā arī balsot par tiem vienotajā ģeotelpiskās informācijas portālā geolatvija.lv, sadaļā “Līdzdalības budžets”.

Plusi

- Palielina atklātību par valsts budžeta tēriņiem un uzticēšanos vietējai pašvaldībai.
- Iesaista iedzīvotājus lēmumu pieņemšanā, veicina domubiedru grupīnu jeb kopienu veidošanos un stiprina viņu atbildību un lojalitāti pašvaldībai.
- Stiprina vietējo demokrātiju.
- Sekmē inovatīvu risinājumu radīšanu vietējo problēmu risināšanā.

Mīnusi

- Ierobežots budžets.
- Ilgs īstenošanas laiks, birokrātisks process.
- Nevienlīdzīgas līdzdalības risks (lielākoties piedalās aktīvie iedzīvotāji, mazāk aktīvie savas idejas neattīsta, labākajā gadījumā tikai balso par citu idejām).
- Nepieciešama spēcīga organizatoriskā kapacitāte, lai piedalītos projektu konkursā

- Var radīt pārspīlētas cerības.

Piemērs

Izmantojot līdzdalības budžetu, Gulbenes novada pašvaldības iedzīvotāji izveidoja vides objektu "Zaļā klase" pie Lejasciema pamatskolas. Ideja tika atbalstīta līdzdalības budžeta 2024. gada projektu konkursā un jau 2025. gada 1. septembrī tika noslēgti darbi, projekta kopējās izmaksas – 27150,11 eiro. Tagad vieta pie Lejasciema pamatskolas ir labiekārtota ar soliem, atkritumu urnām, vides objektiem – bumbām, kurās ir iestādīti augi, un bumbām, kurām cauri plūst ūdens.

Jautājumi

1. Kāds ir līdzdalības budžeta mērķis?

- a) Mudināt iedzīvotājus lemt par to, kā tiek izlietots valsts budžets.
- b) Ievēlēt politiskos pārstāvjus.
- c) Mudināt iedzīvotājus izteikt idejas par konkrētas pašvaldības budžeta summas izlietošanu

2. Kāda ir līdzdalības budžeta veidošanas priekšrocība?

- a) Iedzīvotāju iesaiste kopienai nozīmīgu ideju īstenošanā.
- b) Vietējās pašvaldības darba apjoma mazināšana.
- c) Garantēts finansējums ikvienam projektam.

3. Kurš apgalvojums ir patiess?

- a) Līdzdalības budžeta veidošana ļauj iedzīvotājiem ierosināt un īstenot kopienai būtiskus uzlabojumus.
- b) Līdzdalības budžeta veidošana tiek izmantota tikai skolās.
- c) Līdzdalības budžeta veidošana nekad nav tikusi pielietota praksē.

Kandidēšana vēlēšanās

Kandidēšana vēlēšanās ir līdzdalības mehānisms, kas ļauj indivīdam kļūt par lēmumu pieņēmēju, pārstāvēt savu kopienu un tieši ietekmēt politiskos procesus. Lai kļūtu par deputātu ir jābūt kādas politiskās partijas vai apvienības deputātu kandidātu sarakstā. Latvijā par pašvaldības deputātu var kandidēt no 18 gadu vecuma, Saeimā un Eiropas Parlamentā – no 21 gada vecuma. Jo vairāk personu kandidē uz konkrētu amatu, jo vēlētajiem ir plašākas izvēles iespējas kas stiprina demokrātiju.

Plusi

- Reāla ietekme.

- Tiešs veids, kā pārstāvēt savu kopienu – vēlētajus.
- Veicina politisko daudzveidību un konkurenci.

Mīnusi

- Spēcīga konkurence, zemas izredzes uz panākumiem jaunpienācējiem.
- Politiskās cīņas neļauj realizēt iecerēto.
- Var pakļaut kandidātus sabiedrības kontrolei un nomelnošanai.

Piemērs

Tiesības kandidēt vēlēšanās ir cilvēktiesības, kas cieši saistītas ar tiesībām balsot. Tās abas ir reprezentatīvās demokrātijas formas. Ievēlētās amatpersonas pilda svarīgu sabiedrisku funkciju, un tām ir pienākums ierosināt un atbalstīt tādu politiku, kas atbilst to vēlētāju interesēm.

2025. gada pašvaldību vēlēšanās no Jauno Konservatīvo partijas Līvānu novadā kandidēja un tika ievēlēts 24 gadus vecais Dāvids Rubens. Dāvids arī kļuva par domes priekšsēdētāju. Pats jaunietis ir teicis, ka "Interese par politiku ir bijusi no ļoti agra vecuma, bet starta vēlēšanās ir saistīts nevis ar politiskiem apsvērumiem, bet reālu ieinteresētību novada procesos."

Šis gadījums pierāda, ka arī jaunietis var būt deputāta kandidāts un tik ievēlēts, galvenais ir uzdrīkstēties.

Jautājumi

1. Ko nozīmē kļūt par deputātu kandidātu vēlēšanās?

- a) Tas ļauj indivīdam darīt visu, ko viņš/viņa vēlas.
- b) Tas ļauj indivīdam kļūt par lēmumu pieņēmēju.
- c) Tas dod indivīdam tiesības vadīt policijas iecirkni.

2. Kas var kļūt par deputātu kandidātu pašvaldībā?

- a) Ikviens pieaugušais (18+) indivīds ar politiskās partijas vai noteikta skaita vēletāju atbalstu.
- b) Par kandidātu var kļūt tikai ilgstoši politiķi.
- c) Ikviens pilsonis, neatkarīgi no vecuma.

3. Kurš apgalvojums ir patiess?

- a) Kandidē tikai varaskāri cilvēki ar atbilstošu izglītību.
- b) Kandidē cilvēki, kuri vēlas mainīt notiekošo, viņiem ir idejas un plāns.
- c) Kandidē cilvēki, kuri vēlas kļūt populāri un nonākt ziņu virsrakstos.